

DE
GAVE STAD

MEERZICHT

*Cultuurhistorische Verkenningen
van de wijken
in
Zoetermeer*

Zoetermeer
als staalkaart
van
naoorlogse stedenbouw
en
architectuur

DE
G A V E S T A D

M E E R Z I C H T

Cultuurhistorische Verkenningen
van de wijken
in
Zoetermeer

Zoetermeer
als staalkaart
van
naoorlogse stedenbouw
en
architectuur

INHOUD

Vooraf	1
Ontwikkeling van Meerzicht	3
De historische infrastructuur	5
De ruimtelijke opzet	7
Groen en water	15
Bebouwingsbeeld	17
Architectuur	19
Recente ontwikkelingen	29
Bijzondere kwaliteiten	31
Conclusie	33
Bronnen en literatuur	35

*Deze maquette illustreert het Structuurplan Zoetermeer.
Links de wijk Meerzicht, bestaande uit in het groen gesitueerde lange galerijflats
en een aantal torenflats.
De Voorweg aan de noordzijde van de wijk is niet meer terug te vinden.
Foto Wim Goutier.*

Op grond van het Structuurplan 1968 dat gebaseerd was op het principe van de compacte stad, bestond de uitbreiding van Zoetermeer uit vier stadsdelen (quadranten) rond een nieuw te bouwen centrum. De functies wonen, werken en winkelen werden van elkaar gescheiden en de wijkvoorzieningen zijn geconcentreerd. De ontsluiting van de wijken voor het autoverkeer was gedacht via een stelsel van hoofdwegen, de H-structuur. Een tweede verbinding kwam er via het spoor, de Zoetermeerlijn. De trein van deze lijn is speciaal voor het rijden in een stad ontworpen en wordt vanwege het snelle optrekken sprinter genoemd. Op 9 juni 1972 werd in de wijk Meerzicht het eerste railstuk gelegd van deze nieuwe spoorverbinding tussen Den Haag en Zoetermeer die in de vorm van een omgeklapte lus de wijken aandoet.

Na Dorp, Palenstein en Driemanspolder, het eerste quadrant, volgde in 1969 als tweede quadrant de wijk Meerzicht. Het stedenbouwkundig ontwerp van deze wijk is ontwikkeld door de werkgroep ontwikkeling Zoetermeer, bestaande uit S.J. van Embden, Rein H. Fledderus en W.F. Schut.

'Minder zicht door Meerzicht' mopperde een bewoner toen hoge flats het uitzicht op de polder voor hem gingen belemmeren. Het Structuurplan voorzag per woongebied in een hoge bebouwingsdichtheid van 50 tot 60 woningen per hectare. Dat kon alleen door hoge flats te bouwen en dat zou ook in Meerzicht gebeuren. Een maquette uit die tijd toont lange geknikte flats, afgewisseld met enige torenflats die omgeven zijn door ruime groengebieden. De historische Voorweg die de wijk aan de noordzijde begrenst is op de maquette geheel verdwenen. Maar de gemeente was van mening dat het verloren gaan van de Voorweg een groot verlies zou betekenen vanwege het historische karakter en de grote landschappelijke waarde. De Voorweg met wetering en van belang geachte oude bebouwing werd toen gehandhaafd.

Maar dat was niet alles. Ook tegen de hoogbouw ontstond veel weerstand en het resultaat is dat Meerzicht niet het oorspronkelijk bedoelde percentage van 74% hoogbouw en 26% laagbouw laat zien, maar 59% hoogbouw en 41% laagbouw. Deze nieuwe gedachte is verwoord in de nota 'Wijzigingen Structuurplan Zoetermeer' uit 1972, waarin men in de laatste jaren een accentverschuiving van hoog- naar laagbouw constateerde. Zowel bij de inwoners als bij het gemeentebestuur heeft dit vraagstuk frequent een punt van discussie uitgemaakt.

Het interessante van Meerzicht is dan ook dat hierin de omslag in het denken van hoog- naar laagbouw duidelijk is af te lezen. De als onmenselijk geachte schaalvergroting was in diskrediet geraakt, in het vervolg stond de menselijke maat centraal.

De monumentale hofstede Meerzicht aan de Voorweg is de naamgever van de wijk Meerzicht.

De Wijk Meerzicht bestaat uit een aantal herkenbare gedeelten, afgescheiden door groen en de Meerzichtlaan. Aan de noordzijde wordt de wijk begrensd door de historische Voorweg, aan de westzijde door het Westerpark.

De wijk Meerzicht ligt in het zuidwestelijke deel van Zoetermeer. Het gebied behoort tot het cultuurlandschap van de droogmakerijen. De veengrond was eeuwenlang afgegraven tot op de kleigrond en het land was tot een grote plas geworden. De Voorweg kwam als overgebleven bovenland met bebouwing en erven in het plassengebied te liggen. In 1668 werd vergunning tot droogmaking van het gebied ten zuiden van de Voorweg verleend. Het drooggemaakte gebied werd Driemanspolder genoemd. Aanvankelijk zou de nieuw te bouwen wijk Driemanspolder-West gaan heten, maar als definitieve naam koos men voor Meerzicht. Deze naam is ontleend aan de monumentale hofstede Meerzigt uit 1672/1677, die aan de Voorweg staat. De hofstede is op haar beurt waarschijnlijk genoemd naar het uitzicht dat men uit de ramen aan de voorzijde had over het weidse waterlandschap aan de overzijde van de Voorweg, dat pas in de achttiende eeuw zou worden drooggemaakt, de Buytenweghpolder.

Na de droogmaking werd het resterende veen in de polder dat na het wegbaggeren tot onder de waterspiegel was overgebleven, tot op de kleilaag verwijderd. Vruchtbare landbouwgrond bleef over voor de boerderijen die langs de Voorweg op langgerekte kavels werden gebouwd. Eeuwenlang veranderde er weinig in de polder, tot aan de uitbreiding van Zoetermeer. Toen slokten Driemanspolder, Meerzicht en het Westerpark een groot deel van de grond op. Van de oude verkavelingsrichting die min of meer haaks op de Voorweg stond, is in Meerzicht niets meer terug te vinden. Alleen de historische Voorweg met wetering die de wijk aan de noordzijde begrenst en een oude Voortocht zijn nog aanwezig.

Het startsein voor de bouw van de nieuwe woonwijk Meerzicht werd op 4 december 1969 gegeven door het slaan van de eerste paal voor 626 eengezinshuizen. Daarna is het kale polderlandschap in hoog tempo in ongeveer vijf jaar tijd volgebouwd. De wijk is onderverdeeld in vier afzonderlijke woonbuurten die door groene zones van elkaar gescheiden zijn. De hoogbouw is in het noordoostelijke deel geconcentreerd.

*Het smalle slootje op de foto is een zeventiende-eeuwse voortocht, een afwateringssloot uit de tijd van de droogmakerijen.
Links op de achtergrond is de boerderij Voorzorg (1794) aan de Voorweg te zien.*

De wijk Meerzicht ligt in de Driemanspolder. Uiterst links De Roeleveenseweg met de monumenten op nummer 15 (Hoeve Cornelia) en nummer 17 (boerderij Genot en Zorg).

Veel is er niet overgebleven van het oude landschap; alleen het gebied van de Voorweg met wetering aan de noordzijde is min of meer intact gebleven.

De naam Voorweg komt het eerst voor in 1491. In dat jaar werd ook de wetering gegraven. Tot in de negentiende eeuw was de weg onverhard; ernaast liep een voetpad van wit zand.

Het werd in de zeventiende en in het begin van de achttiende eeuw een geliefde plek voor rijke burgers om buitenplaatsen te bouwen. Volgens een beschrijving uit 1746 was de polder 'zeer aanzienlyk door de vermaaklijke Buitenplaatsen en schoone Boeren-woonungen'. De eerste buitenplaats die hier gebouwd werd, is de hofstede Meerzigt uit 1672/1677. De buitenplaatsen ontstonden vaak uit boerenhofsteden die tot landhuis werden uitgebouwd. Deze ontwikkeling heeft zich niet doorgezet; vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw waren de buitenplaatsen weer volledig als boerenbedrijf in werking.

De Voorweg heeft tot op heden haar historische karakter grotendeels behouden. Bij de uitwerking van de uitbreidingsplannen heeft men na protesten de weg gehandhaafd, al is deze door de aanleg van doorgangswegen en de Zoetermeerlijn op diverse plaatsen onderbroken en staan hoge flatgebouwen soms angstwekkend dichtbij. Het best bewaard is de structuur van het gedeelte na de aansluiting met de Amerikaweg richting Leidschendam. Hier is het beeld van een polderdijk in het open landschap met een lage bebouwingsdichtheid en open erven aan beide zijden intact gebleven.

Ten zuiden van de Voorweg loopt de Voortocht die tijdens de verkaveling van de polder is gegraven en dus uit de zeventiende eeuw dateert. Het begin van de Voortocht ligt bij de Van Leeuwenhoeklaan in Driemanspolder en hij loopt door tot aan de gemeentegrens met Leidschendam.

Helemaal in het uiterste westen tussen de A12 en de sprinter ligt de Roeleveenseweg, waarschijnlijk één van de minst bekende stukjes Zoetermeer. Toch hoort het gebied Roeleveen al eeuwenlang bij Zoetermeer. In 1467 komt het in een akte voor als 'Jan Roelenzoonsveen'. Tot halverwege de negentiende eeuw werd de Roeleveenseweg aangeduid als Veenkant. Aan de weg staan boerderijen en vrijstaande woonhuizen. Twee boerderijen zijn gemeentelijk monument: de Hoeve Cornelia uit 1911 aan Roeleveenseweg 15 en de boerderij Genot en Zorg uit 1878 op nummer 17.

*De brede Meerzichtlaan ontsluit de woonwijken voor autoverkeer.
Deze weg vormt ongeveer de scheidingslijn tussen de hoogbouw en de laagbouw.*

*De hoogbouw is in het noordoosten van de wijk geconcentreerd (1975).
Foto Gemeentearchief Zoetermeer.*

Ook Meerzicht is net als Palenstein en Driemanspolder een duidelijk omgrensde wijk, die nauwelijks een ruimtelijke relatie heeft met de andere wijken. Aan de noordzijde vormt de Voorweg de begrenzing, aan de oostzijde de Afrikaweg als onderdeel van de H-structuur, aan de zuidkant een parkzone en de A12 en aan de westkant het Westerpark. Daarnaast strekt zich tot aan de gemeentegrens met Leidschendam een open polderlandschap uit.

Centraal in de wijk ligt het wijk- en winkelcentrum, dat omzoomd wordt door hoogbouw en waar de sprinterlijn doorheen loopt met aan weerszijden een halte. Hieromheen liggen vier woonwijken, van elkaar gescheiden door groenzones. De wijken worden ontsloten door een brede verbindingsweg, de Meerzichtlaan, die vanaf de Afrikaweg dwars door de wijk over de Voorweg naar de Amerikaweg loopt.

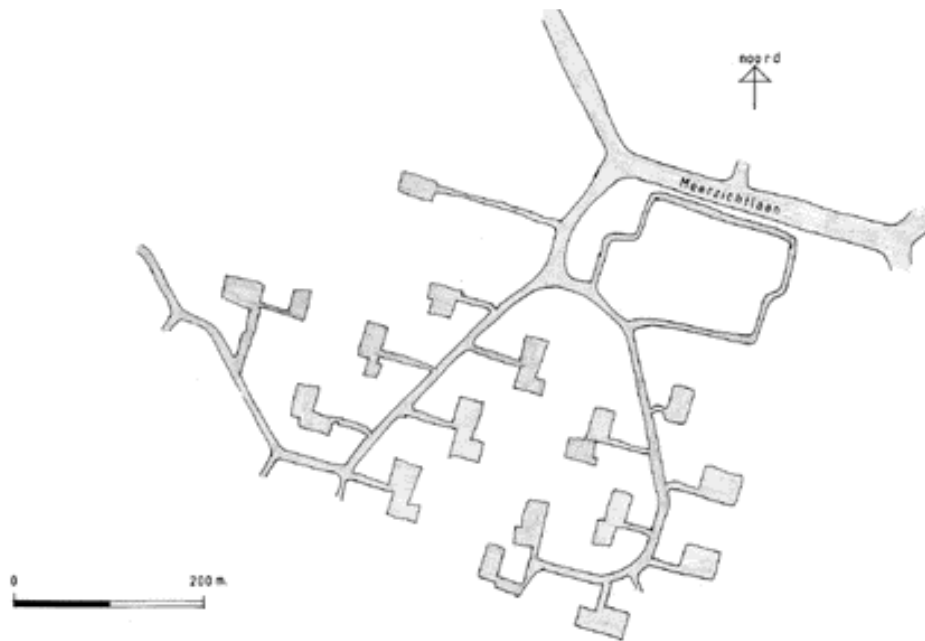
In het noordoosten bevindt zich de hoogbouw in de vorm van langgerekte, haakse of geknikte flats. De hoogbouw is even massaal als in Palenstein en Driemanspolder maar vormt geen scherm langs de rand voor achterliggende laagbouw. De flats zijn gesitueerd in een parkachtig landschap met fraai gevormde waterpartijen en afwisselende boomgroepen. Dit deel is grootschalig en ruim opgezet, nog geheel volgens de functionalistische principes van het Nieuwe Bouwen. Alleen staan de flats wel erg dicht op de historische Voorweg waardoor het landelijke karakter van de weg met zijn vrije open ruimtes daar is aangetast. De bouw van de flats heeft dan ook een paar boerderijen gekost. 'We bouwen nog net niet op het asfalt' constateerde een raadslid destijds.

Maar al tijdens de bouw werd de enorme massaliteit en anonimiteit van de hoogbouwflats ter discussie gesteld. Het resultaat is dat men omschakelde naar een groter percentage laagbouwwoningen. Meerzicht is dan ook de laatste wijk met hoogbouw van de groeikern Zoetermeer.

Globaal vormt de Meerzichtlaan de scheidingslijn tussen de hoog- en de laagbouw. De verschillende buurten zijn opgezet als op zichzelf staande wijkjes, waarin de wegen doodlopen op pleintjes en nauwe achterpaadjes slechts verbindingen verzorgen voor voetgangers. De gekozen structuur voor Meerzicht is de boomstructuur met de Meerzichtlaan als de stam van waaruit de buurtontsluitingswegen zich vertakken tot kleine twijgjes. Het duidelijkst komt dit tot uiting in de Landenbuurt.

De laagbouw van Meerzicht laat zich onderscheiden in een aantal woonbuurten met ieder hun eigen karakter die geïsoleerd ten opzichte van elkaar liggen.

De Bossenbuurt bestaat uit twee kleine buurtjes die worden gekenmerkt door rijen

Een schematische weergave van de ontsluiting van de Landenbuurt waarbij de pleintjes, waar de woningen omheen zijn geplaatst, karakteristiek zijn voor deze buurt.

De pleintjes in de Waterbuurt waren gedacht als ontmoetingsplaatsen voor de bewoners, maar de wand van garages en de inrichting als parkeerplaats van bijvoorbeeld het plein aan het Kooienswater nodigen niet uit tot een aangenaam verblijf.

eengezinshuizen met langskap. Zij zijn als open bouwblokken haaks of evenwijdig verkaveld en aan pleintjes of voetpaden gelegen. Aan de noordzijde van de Bossenbuurt wordt de laagbouw omzoomd door twee blokken terrasflats (zoomwoningen) van drie lagen hoog. Langs de rand van het laagbouwgedeelte van de Bossenbuurt staan twee galerijflats (Zalkerbos en Savelsbos). Dit zijn de enige twee hoogbouwblokken die in deze buurt zijn overgebleven na de gewijzigde stedenbouwkundige opzet waarbij de geplande andere hoge woongebouwen in totaliteit zijn vervangen door eengezinswoningen.

Beide laagbouwbuurtjes kennen een stedenbouwkundig element dat afwijkt van de hier verder rechtlijnige wegstructuur: in het noordelijke deel is dat het halve ovaal van het Tellingerbos, dat omzoomd wordt door carports en in het zuidelijke gedeelte het Scheveningsebos, dat als enige verbindingsweg zigzag door de buurt loopt en eindigt in een rotonde.

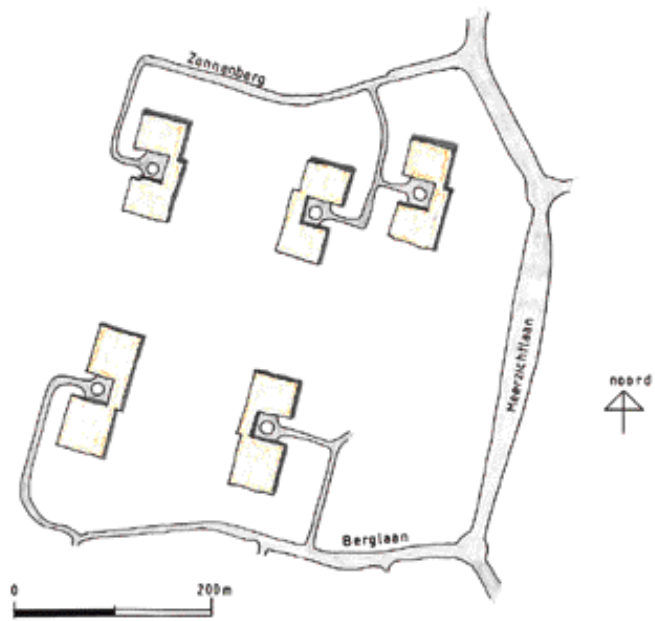
De Waterbuurt in de zuidoostelijke hoek bestaat voor het merendeel uit eengezinswoningen, maar een gedeelte ervan, langs de Meerzichtlaan en het Bredewater, behoort tot de hoogbouw.

De structuur van de laagbouw is rommelig en onsamenhangend. Er is een mix van allerlei verkavelingsvormen toegepast met een afwisseling van open en halfopen blokken, en rijen garages. De huizen staan, afwisselend met de voor- en achterkant, aan smalle woonpaden, aan pleintjes en aan de buurtwegen. Vooral de pleintjes die aan een kant omzoomd zijn door garages en als parkeerplaats dienen, nodigen niet uit als verblijfsruimte, zoals het Kooienswater.

Langs de rand aan de kant van de sprinterlijn, staat vrijstaande, individuele bebouwing. Aan de andere kant, tussen het Bredewater en de Afrikaweg, ligt, verstopt in het groen, een kantorenstrook.

Het beeld van de Landenbuurt ernaast toont meer samenhang. De buurtontsluitingswegen lopen diagonaal door de wijk en vertakken zich tot kleinere eenheden. De eengezinswoningen zijn rond pleintjes gesitueerd en met hun voorzijde hierop georiënteerd. Zo fungeren de pleinen meer als verblijfsruimte dan in de Waterbuurt. In het noordoostelijke gedeelte is aan het Fivelingo een strokenverkaveling toegepast met woonpaden tussen de huizen. Op een paar plaatsen dringen groene lobben vanuit het Westerpark en de parkzone langs de A12 tot ver in de wijk.

Sterk afwijkend is het zuidwestelijke deel, de buurt met de bekende koepelwoningen van Benno Stegeman. De blokvormige woningen met hun oranje koepels zijn verspringend ten opzichte van elkaar geschakeld en worden afgewisseld met groepjes vrijstaande of halfvrijstaande woningen met kap.

Een schematische weergave van de ligging en de ontsluiting van de woondekken in de Bergenbuurt-noord. Onder deze woondekken zijn de garages van de woningen gesitueerd.

Een rij eengezinswoningen aan de Herikerberg in de Bergenbuurt-zuid (architect F. Klein).

Openbaar gebied met fraai vormgegeven pleintjes en privé-gebied lopen naadloos in elkaar over, of liever gezegd liepen, want hier en daar zijn in de wijk de privé-tuinen inmiddels afgeschermd met groen, hekjes of schuttingen. De buurt is zo opgezet dat men als fietser of als wandelaar gemakkelijk ongemerkt op particuliere grond terechtkomt. De auto voor de deur parkeren is veelal niet mogelijk. Bewoners kunnen hun auto kwijt in vier parkeergarages, die half verdiept liggen en omkleed door groen in het woonmilieu zijn opgenomen.

Langs de rand van de koepelbuurt staat individuele vrijstaande bebouwing.

De aangrenzende Bergenbuurt wordt door een brede strook groen en water gescheiden van de Landenbuurt. Ze zijn alleen via een brug tussen de Westergo en de Berglaan met elkaar verbonden. Deze buurt bestaat uit twee delen. Het zuidelijke deel met voornamelijk eengezinswoningen bezit een vergelijkbare verkaveling als de Landenbuurt met rijen open bouwblokken en stroken. Alleen langs de Meerzichtlaan staan enige vier- en drielaags flats. De laagbouwoningen zijn voor het merendeel met de voorzijde op de straten en pleinen georiënteerd. De laatste zijn overigens meer pleinvormige verbredingen van de straat dan echte pleinen.

Het noordelijke gedeelte heeft een heldere structuur, in vier woongedeelten opgedeeld, die rond vier ontsluitingswegen liggen. Hier is de bebouwingsdichtheid door het toepassen van woondekken op halfverdiepte parkeergarages hoger. De ontsluitingswegen eindigen in een rotonde binnen de U-vormig opgezette dekken. Daaromheen staan rijen eengezinshuizen waar groene speelterreinen en boomgaarden tussen liggen. Langs de gehele rand aan de kant van het Westerpark staat individuele bebouwing.

Aan de noordzijde van Meerzicht ligt de historische zone. Het gebied wordt gekenmerkt door een open lineaire structuur, gevormd door de Voorweg en de wetering met doorkijkjes dwars op de Voorweg. Op een paar plaatsen wordt de historische rechte lijn van de Voorweg onderbroken. Twee maal gebeurt dat door de sprinter: aan de westzijde buigt de Voorweg in een nieuw traject met de sprinter mee en vervolgt pas een eind verder zijn oude tracé. De wetering loopt wel rechtdoor. Bij de halte Voorweg is de Voorweg omgelegd en uitgebreid tot parkeerterrein; alleen als fietspad loopt hij rechtdoor. Als derde onderbreekt de Meerzichtlaan de Voorweg, waarvoor tevens een boerderij moest worden opgeofferd. De bij de boerderij behorende arbeiderswoning werd wel gespaard; de Meerzichtlaan loopt er net langs.

Aan de zuidkant loopt de Voortocht, die bij de verkaveling van de Driemanspolder is gegraven. Deze is in het gedeelte ten westen van Hofstede Meerzicht nog intact; ten oosten hiervan, langs de Zonnenberg, is de Voortocht vergraven tot een brede vijverpartij in

*Hier onderbreekt de Zoetermeerlijn de Voorweg, die links afbuigt.
De wetering werd niet verlegd en loopt onder het spoor rechtdoor.*

*De historische zone met boerderijen en vrijstaande huizen
dicht langs de Voorweg.*

een landschappelijke setting.

Het gebied ten westen van de hofstede is een open weidelandschap. Hier zijn elementen van het oude landschap terug te vinden in de vorm van de Voortocht, kavelsloten, een boomgaard, knotwilgen en elzensingels.

Aan weerszijden van de Voorweg ligt kleinschalige bebouwing, bestaande uit boerderijen en vrijstaande woningen die vlak aan de weg zijn gesitueerd. Alleen hofstede Meerzicht ligt op afstand aan het eind van een lange oprijlaan. De bebouwingsdichtheid is laag. De gebouwen zelf hebben een sterk individueel karakter en zijn alle georiënteerd op de Voorweg. Aan de noordkant is de bebouwingsrichting loodrecht of evenwijdig aan de Voorweg, aan de zuidkant iets gedraaid, volgens de richting van de oude polderverkaveling.

Na de bouw van Meerzicht bleef nog een zogenaamde witte vlek over, een reserveterrein aan het Monnikenbos naast het winkelcentrum. Hier werden in 1985-1987 twee torenflats gebouwd (ontwerp architectenburo G. Geluk en J.G. Treurniet uit Vlaardingen), die werden gecombineerd met een laag haakvormig flatgebouw dat twee kanten van het terrein omsluit (ontwerp buro voor architectuur en woonomgeving Broor S. Adema uit Dokkum).

De galerijflats zijn gesitueerd in een parkachtig landschap met fraaie boomgroepen en waterpartijen.

Achter de boerderij De Hooge Woning aan de Voorweg bevindt zich een klein weilje dat herinnert aan het vroegere landelijke karakter van Zoetermeer.

Meerzicht wordt aan twee kanten omgeven door groen dat op een aantal plekken diep in de wijk dringt. Aan de westkant ligt het Westerpark dat tegelijk met de wijk Meerzicht is aangelegd en met zo'n 70 hectare het grootste recreatiegebied van Zoetermeer is. De aanleg is landschappelijk met heuvels die bescherming bieden tegen het verkeerslawaai van de A12, bosachtige gedeelten, open vlakten en grillig gevormde waterpartijen. Enigszins afgeschermd door water en een ophaalbruggetje ligt in het Westerpark de Natuurtuin. Het is een modeltuin met miniaturen van landschappen die thuishoorden in deze waterrijke streek. Er zijn akkertjes, bloemrijk grasland, een griend met wilgenhakhout, en riet- en biezen gordels.

Een deel van het park is in gebruik als golfterrein en er zijn een speeltuin en een bowlingcentrum. De speeltuin herbergt nog een bunker uit de tweede wereldoorlog. Langs de A12 ligt een benzinestation, Knorrestein, genoemd naar een boerderij die ooit op deze plek stond.

Water en groen uit het Westerpark kronkelen tussen de Landenbuurt en de Bergenbuurt Meerzicht in; een ander gedeelte volgt zijn weg aan de zuidkant langs de Landenbuurt en de Waterbuurt.

De hoogbouw is gesitueerd in een parkachtig landschap, waar fraaie boomgroepen zich spiegelen in langgerekte vijvers en glooiende grasvelden die bewoners uitnodigen tot wandelen en recreëren.

Ook in de laagbouw is het groen en lommerrijk. Weelderig begroeide voor- en achtertuinen, pleinen, soms als speelterrein en soms als boomgaard ingericht en brede groenstroken in trottoirs zorgen voor het groene aanzicht van de wijk Meerzicht. Dwars door de wijk loopt de 'stam' van de boomstructuur, de Meerzichtlaan, waar de rijstroken door groene berm met bomenrijen van elkaar gescheiden zijn.

Aan de noordkant is langs de Voorweg het landelijke karakter redelijk bewaard, behalve daar waar de flatbebouwing te dicht bij de weg staat. Het open weidelandschap ten westen van hofstede Meerzicht met oude landschapselementen is daarvan een voorbeeld. Het erf van Stadsboerderij Het Buitenbeest aan Voorweg 93 gaat over in het parklandschap tussen de flats en het erf van hofstede Meerzicht is na de restauratie aan het eind van de jaren zeventig van de twintigste eeuw opnieuw ingericht naar zeventiende-eeuws voorbeeld. Van het terrein van boerderij De Hooge Woning aan Voorweg 109 resteert een beeldschoon weilje met knotwilgen, dat bevolkt wordt door een groepje ganzen. Het boerenerf zelf loopt aan de achterzijde via een trap uit op een verhard speelplein.

De galerijflat aan het Laveibos strekt zich zonder onderbreking eindeloos uit.

*Standaard eengezinswoningen met langskap aan het Opsterland (architect Leo de Jonge).
De gevels zijn bedekt met grintplaten.*

De hoog- en de laagbouw vormen in de wijk op zichzelf staande gebieden, met als globale scheidslijn de Meerzichtlaan. De hoogbouw bestaat uit enorme blokken langgerekte flats die een grote diversiteit in vormen en hoogtes vertonen. Ze staan op geknikte, rechte, haak- of U-vormige plattegronden en binnen een blok daalt de hoogte van twaalf, naar negen naar vijf lagen. De gevelbehandeling heeft plasticiteit gekregen door op een aantal plaatsen de balkons schuin ten opzichte van elkaar te laten verspringen. De massaliteit van de flats wordt verzacht door de ligging op ruime afstand in fraai aangelegde groengebieden.

Het contrast tussen hoog- en laagbouw is niet zo scherp als in Palenstein en Driemanspolder. De verschuiving in de verhouding hoogbouw/laagbouw ging ten gunste van de middelhoogbouw van drie tot vier lagen, de 'perfide' woonvorm die bij de ontwikkeling van Palenstein en Driemanspolder in de ban was gedaan. Deze woonvorm is te vinden langs de randen van de laagbouwgebieden.

De laagbouw bestaat voor een groot deel uit eengezinshuizen in de standaarduitvoering van twee lagen met langskap, die onderling alleen in details van elkaar verschillen. Door de uitwisselbaarheid van voor- en achtergevels, het plaatsen van bergingen zowel aan de voor- als aan de achterzijde, de situering van de woningen zowel aan pleintjes, voetpaden als aan doorgaande wegen is een architectuurbeeld ontstaan, dat afwijkt van de traditionele aanblik van woningen met uitsluitend hun voorgevel aan de straat en achtertuinen aan binnenterreinen. Vooral in de Waterbuurt werkt deze opzet rommelig en desoriënterend.

Naast de flats en de eengezinsstandaardwoningen zijn in Meerzicht twee bijzondere architectonische uitingen te vinden. Dat zijn de koepelwoningen van Benno Stegeman en de woondekken in de Bergenbuurt-noord.

Het bebouwingsbeeld is over het geheel genomen gaaf bewaard. De gevelindelingen, de detailleringen en de dakvlakken zijn redelijk intact. Onvermijdelijk zijn hier en daar niet bij de architectuur passende dakkapellen en dakopbouwen verschenen. Op de meeste ontwerptekeningen zijn dakkapellen al als toevoeging aangegeven; standaard waren de woningen voorzien van daklichten.

*Flats in aanbouw aan het Fonteinbos, Jagersbos en Alferbos, van links naar rechts (1973).
Foto Gemeentearchief Zoetermeer.*

*In de flat aan het Alferbos was een modelwoning ingericht (1972).
Op de foto is de woon-eetkamer afgebeeld,
met de typische sfeer van het jaren zeventig-interieur.
Foto Gemeentearchief Zoetermeer.*

Eén naam springt er direct uit bij de bouw van Meerzicht: die van architect Leo de Jonge. De meeste flats en eengezinswoningen zijn ontworpen door zijn bureau.

De grote 'mastodonten' in het parklandschap van de Bossenbuurt zijn alle van hem: Fonteinbos, Belvederebos, Alferbos, Zalkerbos, Savelsbos, Jagersbos, Hoevenbos, Laveibos, Jonkerbos en Kadoelbos (1970-1971). Alleen voor de iets latere flat aan het Haagse Bos heeft hij een adviesfunctie vervuld (1972). Ze zijn gebouwd door de twee grote bouwondernemingen Era en Intervam volgens het gebruikelijke standaardbouwsysteem. De reikwijdte van de bouwkraan bepaalde mede de locatie en de hoogte.

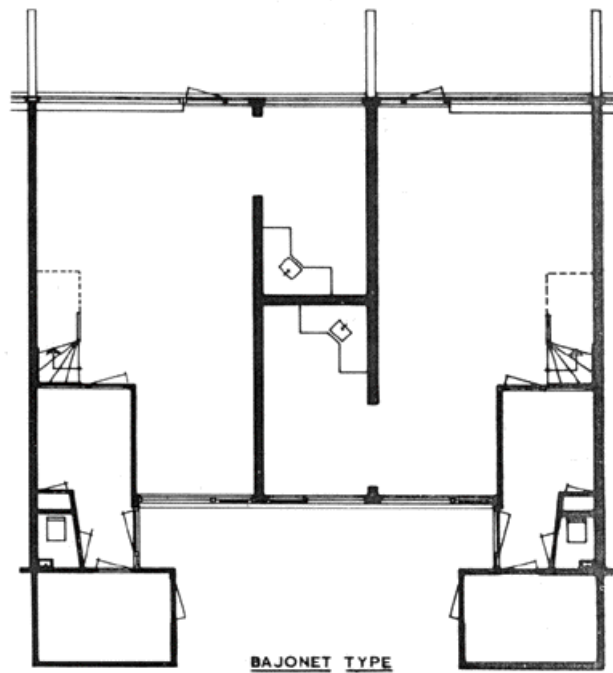
Leo de Jonge heeft gestreefd naar een grote diversiteit in plattegrond en gevelbehandeling. Er is één langgerekt blok (Laveibos), de rest heeft één of twee knikken of is haaks uitgelegd. Door de hoogte van een blok te laten verspringen, ontstaat een speelser gevelbeeld. De pui-invullingen zijn standaard evenals de indeling van de woningen. De keuken en studeer-slaapkamer liggen aan de galerijzijde, de woonkamer/slaapkamer aan de balkon-zijde. Hier en daar is de eindeloze ritmiek van de balkonhekken onderbroken door een aantal balkons schuin uit de gevel te laten steken. Bij de flats ontwierp Leo de Jonge parkeergarages waarvan het dak benut werd als daktuin. De meeste parkeergarages zijn nu afgebroken, alleen de flats aan het Binnenwater en het Savelsbos zijn nog in het bezit ervan.

De bouw van Meerzicht begon echter niet met de flats maar met het zogenaamde experimentele woningplan van Leo de Jonge in de Landenbuurt op 4 december 1969. Het betrof 626 eengezinswoningen en 310 carports, gegroepeerd rond woonpleintjes. De woningen kregen het predikaat experimenteel omdat de indeling van de plattegronden inwisselbaar is door het gebruik van verplaatsbare wanden. De pleintjes of hoven waren gedacht als ontmoetingsplaats voor de bewoners van de huizen eromheen.

Ook voor de eengezinswoningen probeerde men zo snel en efficiënt mogelijk te bouwen volgens standaardssystemen, maar tegelijk tegemoet te komen aan het bezwaar van saaie en inwisselbare architectuur en weinig variatie die inherent zijn aan deze systemen. Door gebruik te maken van standaardelementen die steeds een veelvoud van 30 centimeter zijn, bereikte men een grote diversiteit in de plattegronden. Hoewel gestandaardiseerd werd zo zonder extra financiële kosten toch een variatie in woonvormen bereikt.

Leo de Jonge hanteerde drie typen in de Landenbuurt; het smalle huiskamertype, het steunpunttype en het bajonettype. Vooral het bajonettype laat een ingenieuze plattegrond zien door de wijze waarop de tussenmuur van de buurhuizen ten opzichte van elkaar verspringt, zodat een half open keuken ontstaat.

De woningen zijn aan de voor- en achterzijde bekleed met uitgewassen betongevelplaten (grintplaten). De gevelbehandeling van de woningen is gevarieerd.

Plattegrond van het bajonettype, één van de drie types experimentele woningen in de Landenbuurt naar ontwerp van Leo de Jonge. De half open keukens van de twee woningen zijn rug-aan-rug geschakeld.

De woningen van de Waterbuurt in aanbouw. Op de voorgrond nog als kaal betonskelet, op de achtergrond zijn ze klaar (1974). Foto Gemeentearchief Zoetermeer.

Zo heeft het bajonettype aan de voorzijde grote gevelplaten en een lage strook vensters onder de daklijst (Opsterland) en het huiskamer-type hoge vensters over de volle breedte gecombineerd met smalle gevelplaten (Flevoland).

In het laagbouwbuurtje Bossenbuurt-noord werden eengezinswoningen gebouwd die als bijzonder kenmerk hebben dat met ijzeren consequentie per woning om en om de dakkapel of het dakvenster aan de voorzijde of aan de achterzijde is geplaatst. Ook deze woningen zijn gebouwd door Leo de Jonge. Hier paste hij twee typen toe: het tuinkamer-type en het doorzontype. De verschillen komen tot uitdrukking in de raamindeling. Op verzoek van de welstandscommissie heeft Leo de Jonge de raampartijen aangepast, omdat de commissie de gevels 'meer dan armoedig vond'.

Langs de rand verrezzen twee blokken terrasflats, de zogenaamde zoomwoningen van drie lagen hoog (1973).

Langs de zuidkant van de Landenbuurt staat aan het Vlieland en Waterland een ander type standaardwoning. Deze zijn in 1971 gebouwd naar ontwerp van architectenbureau D.T. van Manen H.B.O. uit Noordwijk aan Zee. Ook aan de noordelijke rand langs het Fivelingo en Oostergo heeft deze architect gebouwd: dit betreft drive-in woningen die in zes blokken zijn ondergebracht. Zij bevatten een garage en tuinkamer op de begane grond, de woonkamer en de keuken op de eerste verdieping en de slaapkamers en de badkamer op de bovenste laag. Een aantal drive-ins is voorzien van goed bij de architectuur passende identieke dakopbouwen.

De uitgewassen betongevelplaten die Leo de Jonge toepaste zijn ook gebruikt aan de woningen van de Waterbuurt (466 stuks). Ze zijn gebouwd in opdracht van Philips Gloeilampenfabrieken (1972). Met deze gevelplaten zijn onlangs problemen ontstaan omdat door een constructiefout de gevelbeplating losliet. Het probleem is inmiddels verholpen.

De overige groepen standaardwoningen in de wijk zijn van architecten die net als Leo de Jonge, hun sporen in de wereld van het snelle bouwen al hadden verdiend.

Architectenbureau F. Klein uit Groningen, die een ruime ervaring had met systeembouw en onder meer in Den Haag werd ingeschakeld voor de wederopbouwwijk Vrederust-west in Den Haag, bouwde in 1970 eengezinswoningen in de Bergenbuurt-zuid (Kozakkenberg, Koerberg e.o.). Een aardig detail zijn de uitgebouwde voordeuren die onderling door een brede plank voor de voorgevel langs met elkaar zijn verbonden.

Hoge flats omzomen het winkelcentrum Meerzicht, waar de lichtgrijze liftschachten een opvallend verticaal element vormen.

De loopstraat van het woondek aan de Zandberg, waaraan de woningen zijn gelegen. Eronder bevindt zich de rijstraat met de garages en de bergingen.

Helaas is op een aantal plaatsen de plank voor de vensters verwijderd. Deze architect heeft eerder de zogenaamde BOB-woningen in Driemanspolder gerealiseerd.

Later verguisd om hun utilitaire technocratische architectuur zijn Lucas en Niemeyer uit Voorburg. Het winkelcentrum Meerzicht is van hen (evenals het winkelcentrum De Vijverhoek in Driemanspolder). Het is opgebouwd uit vier flatblokken variërend van acht tot elf lagen, met daaronder winkels en kantoren, die rond een parkeerterrein zijn gesitueerd. Het winkelcentrum is naar binnen gericht: aan de kant van het parkeerterrein zijn geen etalages maar laad- en losruimtes en een hellingbaan naar een hoger gelegen parkeerterrein. De flats bezitten opvallende verticale bouwdelen, van lichtgrijze golfplaat, die als een band de gevels bekleden. Hierin zijn de liften ondergebracht. Het aangrenzende wijkcentrum van architect A. Alberts is inmiddels gesloopt.

Andere bekenden zijn J.W. Fiolet en M.E. Limburg uit Rotterdam die eerder het winkelcentrum aan het Croesinckplein in Palenstein bouwden. In opdracht van het ABP realiseerden zij in 1973 de woondekken samen met 'gewone' eengezinswoningen in het noordelijke gedeelte van de Bergenbuurt-noord. De woondekken zijn in U-vorm rond een rotonde gesitueerd. Ze bestaan uit halfverdiepte parkeergarages, waaraan splitlevelwoningen zijn gelegen. De woningen hebben zowel toegang tot de parkeergarages als tot het hoger gelegen woondek. Hier komt de voordeur uit op de loopstraat van het woondek; eronder bevindt zich de rijstraat met de garages en bergingen. Tussen de splitlevels staan op het dek patiowoningen. Beide typen zijn plat afgedekt. Zowel het college van burgemeester en wethouders als de welstandscommissie hadden aangegeven dat de huizen voorzien moesten worden van een kap. Na een toelichting van de architect ging men accoord met een plat dak voor de woondekken. De eengezinswoningen rondom de woondekken hebben wel een kap gekregen.

Het zuidelijke deel van de Bergenbuurt-noord heeft dezelfde opzet met woondekken en eengezinswoningen, maar zijn van een andere opdrachtgever en architect. Hier bouwde A. Alberts uit Amsterdam de woningen in opdracht van de Stichting Bevordering Eigen Woningbezit. Deze zijn alle gedekt met een kap; zelfs de patiowoningen hebben een klein kapje. In doorsnede gezien tonen de woningen uiterst ingenieuze plattegronden met allerlei trapjes naar verschillende niveau's. Alberts heeft landelijke bekendheid verworven door het ING-gebouw uit 1987 in het hart van de Bijlmer en de gebouwen van de Gasunie in Groningen uit 1994.

In de Waterbuurt staat aan het Korfwater en Kromwater een aantal eengezinswoningen van architect Jan Dekker. De garages in de uitbouw zijn verbonden door een brede over het gehele blok doorlopende plank.

Deze woondekken betreffen een experiment met dubbel grondgebruik, naar een idee van de gemeentelijke stedenbouwkundigen Leo Torn en Nico Versluys en uitgevoerd door de bovengenoemde architecten. Meerzicht heeft hiervoor de primeur; het experiment werd later herhaald in Buytenwegh.

Op naam van Jan Dekker uit Hazerswoude staat het buurtje grenzend aan de Berglaan en de Meerzichtlaan in de Bergenbuurt-zuid uit 1970 (Paasberg e.o.). De architectenfamilie Dekker is jarenlang actief geweest in Zoetermeer. 'Stamvader' Jan Dekker (1893) werd in 1925 opzichter gemeentewerken en ontwierp verschillende huizen in de stijl van de Delftse School. Ook in de eerste uitbreidingswijk van Zoetermeer, het Dorp, was hij actief. De eengezinswoningen van Dekker in Meerzicht vallen op door hun subtiele geveluitvoering van zachtgele steen met op de scheiding van de woningen een penant van rode baksteen. Ook de kopgevels zijn rood, evenals een smalle strook naast de voordeur. Begane grond en verdieping worden van elkaar gescheiden door een smalle betonnen band boven het venster en de voordeur.

Bij het buurtje horen drie blokken galerijwoningen die in het groen langs de Berglaan en de Meerzichtlaan zijn gesitueerd. De onderbouw bevat huizen voor alleenstaanden. Deze beslaan driekwart van de diepte van het blok en komen met hun achterzijde uit op een corridor. Daarachter bevinden zich de bergingen van de drie woonlagen erboven.

Aan de overzijde van de Berglaan aan de Tempelberg verrees nog een buurtje van Jan Dekker (1972). De eengezinswoningen worden gekenmerkt door een brede strook lichtgekleurde baksteen tussen begane grond en verdieping. Op de hoek Berglaan/Meerzichtlaan staat een kleine galerijflat van twee lagen. Deze bevat in de onderbouw vijf aangepaste woningen en op de eerste laag tien kleine woningen.

Ook van Jan Dekker zijn drie geschakelde blokken eengezinswoningen in de Waterbuurt aan het Korfwater en Kromwater (1972). Zij hebben aan de voorzijde een doorlopend dakvlak waarin de garage is ondergebracht. De garages van de huizen worden door een brede doorlopende plank met elkaar verbonden.

Vraag naar een bijzonder stukje architectuur in Meerzicht of zelfs in heel Zoetermeer, dan worden de koepelwoningen van Benno Stegeman in de Landenbuurt steevast genoemd. De markante buurt met de witte huizen en de glinsterende oranje koepels waarvan het ontwerp uit 1969 dateert, springt dan ook meteen in het oog. De architect heeft gekozen voor gevels van lichtgekleurde kalkzandsteen. Blikvangers zijn de trappenhuisen die zijn afgedekt met een dubbelwandige oranje lichtkoepel. De blokvormige woningen van twee en drie lagen zijn sprongsgewijs verkaveld in een hofjesstructuur waarbij openbaar en privé in elkaar overlopen.

*De bekende koepelwoningen van Meerzicht,
een bijzonder ontwerp van architect Benno Stegeman uit 1969.*

Tussen de koepelwoningen staan groepjes woningen in dezelfde uitvoering, maar dan gedekt door een dak (en zonder koepel). Behalve in Zoetermeer realiseerde Benno Stegeman ook in Zwolle een koepeltjesbuurt.

Langs de randen van Meerzicht bevindt zich individuele bebouwing. Ook hier zijn standaardwoningen gerealiseerd. De meest opvallende zijn de woningen met schuin geplaatste spanten voor de voorgevel (Bisschopsberg en Leiwater). De woningen worden aangeduid als Eureka-woning, type Loena, en zijn van het architectenburo Van Vliet-Van Vliet h.b.o.-Herpertz uit Leidschendam.

Eveneens individueel is de bebouwing in het historische gedeelte van Meerzicht. In deze strook aan weerszijden van de Voorweg bevindt zich een flink aantal rijks- en gemeentelijke monumenten, vrijwel alle boerderijen. Topstuk is rijksmonument hofstede Meerzicht aan Voorweg 119 met het in classicistische stijl gebouwde landhuis. Verder is er een aantal niet beschermd maar wel karakteristieke, beeldbepalende woonhuizen te vinden, variërend van royale middenstandswoningen tot bescheiden arbeiderswoningen.

Er is een grote variatie in bouwtijd: de oudste is Meerzicht, waarvan het boerderijgedeelte uit 1672 stamt en het landhuis uit 1677, de jongste zijn enige woonhuizen die voornamelijk uit de jaren zeventig van de twintigste eeuw dateren. Zij voegen zich goed in het historische beeld.

*Het inmiddels gesloopte wijkcentrum van architect A. Alberts (1980).
Foto Gemeentearchief Zoetermeer.*

De meest ingrijpende verandering in Meerzicht is de sloop van het wijkcentrum van architect Alberts. Voor het gehele winkel- en wijkcentrum zijn een drietal jaren geleden nieuwe plannen gemaakt. De planontwikkeling voor het winkelcentrum verloopt mede door een eigenaarwisseling niet zo voorspoedig, maar voor het wijkcentrum wel. Dat heeft echter het einde van één van de eerste creaties van de in 1999 overleden architect Alberts betekend. Dit leidde tot felle reacties, niet in de laatste plaats van de architect zelf die sterk gekant was tegen de sloop van 'zijn' wijkcentrum.

Op de vrijgekomen plek worden een complex van honderd seniorenappartementen, een gezondheidscentrum en andere sociaal-culturele voorzieningen gerealiseerd. Het aangrenzende bejaardencomplex Albrandswaard wordt uitgebreid en gerenoveerd. Ook dit complex met geïntegreerd dienstencentrum is van architect Alberts. Het grootschalige karakter ervan wordt iets verzacht door de speelse groepering van de bouwblokken rond een binnenterrein en de gevarieerde gevelbehandeling met opvallende houten balkons.

De hoofdverbindingroute van de wijk, de Meerzichtlaan, heeft het afgelopen jaar rotondes gekregen, die de doorstroming van het verkeer moeten verbeteren. De oorspronkelijk heldere structuur van de rechte stam met vertakkingen is daardoor sterk aangetast.

Op een paar vrijgekomen plaatsen in de wijk is nieuwbouw verschenen die zich goed voegt in het bestaande. Zo staat op de plaats van een school aan de Toverberg een nieuw complex patiowoningen die rond een binnenplaats zijn gesitueerd (1999) en werd in 1993 het activiteitencentrum Meerzicht gebouwd aan het Bossenwaard/Vrouwenhuiswaard.

*De woondekken in de Bergenbuurt-noord
zijn een eerste experiment met dubbel grondgebruik.
Hier de rijstraat met de garages onder het woondek aan de Turfberg.*

- bakermat van nieuwe ontwikkelingen vanwege de omslag in het denken ten gunste van laagbouw en de eerste aanzet tot de kleinschalige bouw uit de jaren zeventig die in de structuur van de wijk duidelijk tot uitdrukking komen;
- het hoogbouwgedeelte vanwege de situering van de galerijflats op royale afstand van elkaar in een aantrekkelijk parklandschap in combinatie met een gevarieerde hoogte en gevelbehandeling, waardoor de massaliteit van de hoogbouw wordt verhuld;
- de wijk met koepelwoningen in de Landenbuurt vanwege de bijzondere architectuur en de stedenbouwkundige structuur met (oorspronkelijk) naadloos in elkaar overlopend openbaar en particulier groen;
- de Bergenbuurt-noord met de woondekken als eerste experiment met dubbel grondgebruik;
- het goed herkenbare buurtwegenstelsel in de vorm van een boomstructuur, met de Meerzichtlaan als hoofdstam en de zich van daaruit vertakkende wegen die in de wijkjes doodlopen;
- de redelijk bewaarde historische infrastructuur van de Voorweg, met de kenmerkende lage bebouwingsdichtheid, open doorkijkjes en elementen van het oude landschap.

Schuin uitstekende balkons verhogen de plasticiteit van de langgerekte gevels (Savelsbos).

Veel woningen in Meerzicht zijn 'verstopt' in het groen (binnenterrein Fivelingo).

CONCLUSIE

Het kenmerk van Meerzicht is de duidelijke scheiding tussen het hoogbouwgedeelte en de laagbouw. De hoogbouw wordt door de situering in een fraaie groene omgeving en een minder eenvormig uiterlijk niet zo massaal ervaren als de flats in Palenstein en Driemanspolder.

De omslag in het denken van hoog- naar laagbouw wordt in deze wijk tot uiting gebracht. Weer terug is, na de eerste verschijning in het uit de jaren vijftig daterende uitbreidingsplan Dorp, de gestapelde bouw van drie tot vier lagen hoog.

De laagbouwwoningen met overwegend eengezinswoningen vormen afzonderlijke buurtjes met een eigen karakter die in een hofjesstructuur rond pleinen zijn gegroepeerd. Oriëntatie en vindbaarheid zijn door de 'doolhofachtige' opzet vaak lastig. Hier is een eerste aanzet te vinden tot de kleinschalige stedenbouwkundige structuur die het kenmerk zou worden van de jaren zeventig wijken Buytenwegh de Leyens en Seghwaert. Ook de experimentele woondekken zouden een vervolg krijgen in Buytenwegh. Niet voor niets wordt Meerzicht de bakermat van nieuwe ontwikkelingen genoemd.

De wijk is met uitzondering van de sloop en de herbouw van het wijkcentrum nog vrijwel gaaf. Als woonwijk wordt Meerzicht hoog gewaardeerd vanwege het besloten en groene karakter en het aangename woonmilieu.

BRONNEN EN LITERATUUR:

Semi-statisch archief Bouw- en Woningtoezicht, Gemeente Zoetermeer.

Bestemmingsplannen Driemanspolder-West, Meerzicht en Voorweg I.
Bosma, K. en C. Wagenaar (red.). Een geruisloze doorbraak. De geschiedenis van architectuur en stedenbouw tijdens de bezetting en de wederopbouw van Nederland. *Rotterdam 1995*.

DLC Architectuurhistorici. Invullen en uitbreiden. Een cultuurhistorische verkenning van naoorlogse wijken in Den Haag 1945-1965. *Den Haag 2000*.

Gemeente Zoetermeer, Gemeentebedrijven. Wijzigingen Structuurplan Zoetermeer 1972.
Gemeente Zoetermeer, Stadswerken, afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling. Structuurvisie Meerzicht. 1996.

Gent, B. van. Zoetermeer, ontwikkeling van een nieuwe stad. *Zoetermeer 1999*.

Grootveld, R. en B. Koopmans. Vlamingsstraat/Voorweg, Historische straten in Zoetermeer. *Zoetermeer 1992*.

Grootveld, R. en B. Koopmans. Zegwaartseweg/Rokkeveenseweg/Schinkelweg/Den Hoorn, Historische straten in Zoetermeer. *Zoetermeer 1994*.

Historisch Genootschap Oud Soetermeer. De geschiedenis op straat. Een ontdekkingstocht langs de Zoetermeerse cultuurhistorie. *Zoetermeer 2001*.

Huisman, J. e.a. Honderd jaar wonen in Nederland 1900-2000. *Rotterdam 2000*.

Ibelings, Hans. De moderne jaren vijftig en zestig. De verspreiding van een eigentijdse architectuur over Nederland. *Rotterdam 1996*.

Ketting, Marianne. Monumentaal groen in Zoetermeer. *Zoetermeer 1999*.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Over wederopbouw gesproken. Interviews met verantwoordelijke architecten en stedenbouwkundigen uit de wederopbouw periode. *Zeist 2000*.

Tijdschriften Zoetermeer (1967-1971), Zoetermeer Stad (1971-1993).

Vermeulen, T. Vijf meter onder N.A.P. Water in Zoetermeer. *Zoetermeer 2000*.

'Zoetermeer: de wrange maak van dilemma's' in: Wonen-TA/BK 1978, blz. 7-51.

Zoetermeer, jong of oud?. Een terugblik op het verre en nabije verleden. Uitgave gemeente *Zoetermeer, 1997*.

COLOFON

Uitgave:

Afdeling Milieu, Bouwen en Wonen, gemeente Zoetermeer

Analyse en tekst:

Botine Koopmans

Redactie:

Ralph Goutier
Dick Valentijn

Tekeningen:

Ralph Goutier

Fotomateriaal:

Botine Koopmans, tenzij anders vermeld

Grafische verzorging:

Marjon van Kan
Atelier voor Grafische vormgeving
Zoetermeer

Reproductie:

Xerox Business Services
DTP Zoetermeer

Deze publicatie behoort bij de wijkexposities 'De Gave Stad' die in de periode 2001 - 2003 georganiseerd worden door de Stichting Floravontuur, Van Zeijl Photo Design en de gemeente Zoetermeer.

Zoetermeer 2002

Abbeelding omslag: De moeizame toegang over hobbelige planken tot het nieuwe winkelcentrum
Meerzicht in de beginperiode (1974).

Foto: Wim Goutier.

